

Voorlichtingsdag Faunabeheer: Plenaire discussie

R. Cosijn & J.F.M. Gorgels (verslaggeving)

Na de inleidingen van de deskundigen is het forum opgedeeld in vier groepen, waarin oriënterende discussies zijn gehouden met betrekking tot het faunabeheer. In de daaropvolgende plenaire bijeenkomst is kort verslag van deze discussies uitgebracht, waarna nog een algemene discussie plaatsvond. Deze discussie spitste zich toe op enerzijds het beheer van de fauna, anderzijds op het juridisch instrumentarium ten behoeve van het faunabeheer.

Hieronder geven wij een impressie van de grote lijnen uit de gevoerde discussie.

1. Het beheer van de fauna

De discussie over het faunabeheer betrof de effecten van bosbegrazing, van predatie van vooral grotere herbivoren en het natuurontwikkelingsbeleid.

1.1. Bosbegrazing

Met betrekking tot bevreting van bos door 'grote grazers', zoals wilde runderen en paarden, kwam ter sprake of hiermee het bos zou kunnen worden opgehouden en of dit de middelgrote planteneters, met name het Edelhert, niet zou 'wegdrukken'. Een extensieve en effectieve begrazing van bos met grote grazers leidt door de bevreting van de vegetatie tot lokale remming van de botanische successie tot een hoger productieve fase, waardoor bevreting zich op die plaats zal blijven concentreren. Het successieremmend effect is uiteraard afhankelijk van de begrazingsdruk. Bekend is het voorbeeld van de heide: ontstaan uit bos door langdurig te grote begrazingsdruk. Bij het instandhouden van dit cultuurlandschap doet zich het probleem voor dat te lage begrazingsdruk leidt tot bosherstel.

Ook in meer natuurlijke situaties komt dit verschijnsel in bossen onder zeer verschillende omstandigheden voor, maar dan betreft het altijd naar verhouding kleine delen van het totale areaal. Het openhouden van het bos is dus een functie van de soortensamenstelling en de dichtheid van de grote grazers. Daarnaast kunnen door het schillen van bomen (Wisent, Eland, Wild Paard) nieuwe open plekken in het bos worden gevormd. Bovendien treedt bij extensieve begrazing door wilde runderen en paarden doorgaans struweelvorming op. Edelherthen vreten zowel grassen als delen van bomen en struiken. Het

effect van de grote planteneters verbetert dus de voedselvoorziening van het Edelhert. Daar het Edelhert en de grote grazers elkaar in de onmiddellijke omgeving goed verdragen, is daarom niet te verwachten dat de grote grazers de Edelherthen zullen 'wegdrukken'; integendeel zelfs, verwacht wordt dat de levensomstandigheden voor het Edelhert structureel zullen verbeteren (figuur 1).

1.2. Predatie van grotere planteneters

Met betrekking tot de predatie van grotere planteneters kwam ter sprake in hoeverre dit door amateur-jagers op verantwoorde wijze zou kunnen gebeuren.

Als de jager de effecten van predatie op vergaande wijze zou willen nabootsen, schieten niet alleen kennis, maar ook de fysieke mogelijkheden daartoe te kort. De jager kan hooguit een alternatieve, aanvullende predator zijn. Een bijkomend aspect dat de effectiviteit van de jager ernstig beperkt, is het aspect van de 'weidelijkheid'. Daardoor is de bij het Edelhert, Wilde Zwijn (figuur 2) en de Ree op dit moment beslist noodzakelijke aanwasreductie vaak nodeloos tijdrovend. Meer effectieve methoden van aanwasreductie worden niet vrijwillig door jagers toegepast. Effectieve methoden zijn bijvoorbeeld het gebruik van vangkooien, bijvoeding met een verdovingsmiddel, nachttacht vanuit een voertuig met behulp van een zoeklicht (waardoor de dieren blijven staan, de trefzekerheid wordt vergroot waardoor het dier minder te lijden heeft en de overige dieren niet schuw worden), het gebruik van geluiddempers om schuwheid tegen te gaan en het bewust afschieten van ook drachtige dieren en dieren met een bastgewei. Dit roept bij jagers en hun organisaties doorgaans grote weerstan-



Foto boven:

Figuur 1: Het Schots Hooglandrund op de Imbos; de verwachting is dat begrazing van het bos met dit rund de levensomstandigheden voor Edelherten structureel zal verbeteren.

Naar een dia van M.M. Sweers-Meijering.

Foto onder:

Figuur 2: Bij het Wilde Zwijn is de noodzakelijke aanwasreductie vaak nodeloos tijdrovend.

Foto: C.J.M. van Berkel.

den op en wordt daarom niet vanuit de jacht bepleit.

Met de huidige vormen van jacht gaat tevens gepaard een overvloedige bijvoeding en scherpe selectie op een beperkt aantal uiterlijke kenmerken (snelle groei, grote endenrijke geweien). Hierdoor heeft het huidige be-



heer van het Edelhert duidelijke kenmerken van extensieve veeteelt gekregen. Overigens moet er voor gewaakt worden om het afschot als het centrale probleem in het beheer van de grotere fauna te zien. Directe ingrepen in de aantallen van een populatie hebben vanuit het oogpunt van natuurbeheer slechts een zeer beperkte waarde. Het centrale probleem is *de grote aanwas* van planteneters; regulering van deze aanwas is een zaak van het beheer van de totale levensgemeenschap. Faunabeheer is voornamelijk terreinbeheer, althans, zou het in de eerste plaats behoren te zijn!

1.3. Natuurontwikkelingsbeleid

Met betrekking tot het natuurontwikkelingsbeleid kwam ter sprake of dit geen elitaire zaak was, of het accent niet meer zou moeten liggen bij het behoud van de kleine landschapselementen.

Het is hier echter niet een zaak van óf-óf, maar van èn-èn. Anders gezegd: natuurontwikkelingsbeleid en het streven naar grote eenheden natuur is zeker niet bedoeld om in plaats te komen van beleid gericht op het behoud en herstel van natuurlijke en land-

schappelijke waarden. Anderzijds zou het aanwenden van alle denkracht en middelen ten behoeve van bestaande beheersvormen alle opties op concrete natuurlijke ontwikkelingsmogelijkheden te niet doen. Overigens is de motivering voor natuurontwikkelingsbeleid mede ingegeven door sociale overwegingen: mensen hebben ook recht op het beleven van volwaardige natuur in een ongerept ecosysteem. Natuurbescherming vraagt om meer dan het behoud van de paarse heide, de bonte berm en het burlend hert; geloofwaardige en effectieve natuurbescherming vraagt evenzeer om de ontwikkeling en instandhouding van complete natuurlijke ecosystemen.

In dit kader kwam tevens ter sprake of de recente uitspraak van een Gelderse gedeputeerde, dat voor herintroductie van Wolf en Los geen maatschappelijk draagvlak aanwezig zou zijn, tegen de achtergrond van het rijksbeleid van Nationale Parken, geen enorme teleurstelling is.

Figuren 3 & 4:
Het forum...
... en de zaal.
Foto's: M.M. Sweers-Meijering.



Geconstateerd werd dat de uitspraak van de gedeputeerde slechts een persoonlijke politieke uitspraak kan zijn, die op geen enkele wijze onderbouwd is. Op dit ogenblik wordt op het Instituut voor Milieuvraagstukken en bij de Hoofddirectie Natuurbehoud en Openlucht recreatie gestudeerd op mogelijkheden voor een onderzoek naar de waardering van een natuurontwikkelingsbeleid bij een steekproef uit de Nederlandse bevolking. Daarbij gaat het in de eerste plaats om de beoordeling van veranderingen in de landschappelijk-visuele aspecten als gevolg van de toepassing van niet-traditionele beheersvormen. Daaronder wordt ook begrepen de —als gevolg van uitgekiend beheer— zichtbare aanwezigheid van grotere zoogdieren en eventuele kadavers. Daarnaast zouden ook niet-zichtbare aspecten zoals de aanwezigheid van kleine zoogdieren, uilen, marters en Dassen evenals de reintroductie van Los en Wolf kunnen worden gewaardeerd.

Een tweede punt is dat er behalve het Nationale Landschappenbeleid aan de geachte gedeputeerde kennelijk totaal voorbij schijnt te gaan dat er ook een Nationale Parken- en een Grote Eenheden Beleid is. In het plan voor

de Veluwe, zoals de provincie dat heeft opgesteld, komt het woord Nationale Park niet voor. In diverse andere Nationale Landschappen wordt met de gedachte gespeeld om er ten minste één of meerdere Nationale Parken in te stellen. Als wij het Structuurschema Natuur- en Landschapsbehoud er op nalezen, dan komen er alleen al verschillende Grote Eenheden Natuur.

Dit is door de Rijks Planologische Commissie geaccepteerd. Het betreft gebieden van 1500-5000 ha of groter. Die zijn alleen maar op de Veluwe te vinden. Hoe die precies gestalte zullen krijgen is een kwestie van tijd, maar in die richting zal toch gedacht moeten worden. Of er dan uiteindelijk plaats zal zijn voor een kleine populatie Wolven is dan een kwestie van strategie en beleid waar over te praten is. De ecologische voorwaarden daarvoor lijken echter aanwezig te zijn.

2. Juridisch-instrumentarium ten behoeve van faunabeheer

Met betrekking tot het juridisch instrumentarium voor het faunabeheer waren er vragen naar de doelstellingen van de verschillende belangenorganisaties die direct met faunabe-



heer te maken hebben, en hoe de Directie Faunabeheer hiermee omgaat; er waren vragen over hoe verantwoordelijkheden ten opzichte van het faunabeheer bij de wet geregeld zijn en er waren vragen over het nu gevoerde beleid en over een toekomstig te voeren beleid.

2.1. Doelstellingen van belangenorganisaties

Naar aanleiding van een vraag over mogelijk voor de fauna nadelig terreinbeheer door landbouwers werd aangegeven dat het terreinbeheer door de landbouwers voortkomt uit primair een economische doelstelling en dat daarnaast de voedselvoorziening door hen wordt nagestreefd. De Jachtwet speelt zowel op deze belangen als op de faunabelangen in, doordat erin gesteld is dat (ook) landbouwers een redelijke wildstand dienen te aanvaarden. In deze tegenstelling speelt de jachthouder een belangrijke rol. Hij kan beide belangen behartigen door overleg over bijvoorbeeld het teeltplan, de wijze van bejaging, wildschade preventie en het benutten van overhoeken en lintvormige elementen. Daarnaast bestaat de mogelijkheid dat de landbouwer zelf fauna-vriendelijke activiteiten pleegt, bijvoorbeeld het sluiten van een gedoogovereenkomst met het jachtfonds.

Op een vraag over de taak van de Directie Faunabeheer ten opzichte van de belangen, zoals geschetst door de heer W.L. Jansen, te weten een geïntegreerde natuurbeschermingswet met daarin een gelijke juridische status voor alle diersoorten, werd geantwoord dat de fauna centraalstaat bij de bevordering van de fauna, maar dat andere belangen zeker ook een rol spelen. Zo heeft een overheidsorgaan als de Directie Faunabeheer rekening te houden met belangen van landbouw, verkeer, ethiek en zelfs met die van natuurbescherming (bijvoorbeeld botanische belangen).

2.2. Uitvoering van de Jachtwet

Ten aanzien van de huidige Jachtwet zijn twee zaken aan de orde gesteld. Ter sprake kwam de controle van een redelijke wildstand. Gesteld werd dat in de eerste plaats de jachthouder hier verantwoordelijk voor is. Deze bepaalt afhankelijk van de plaatselijke situatie welke wildstand redelijk is. Daarnaast hebben de Directie Faunabeheer en het opsporingsapparaat van de justitie een taak.

Medewerkers van de Directie Faunabeheer verkrijgen binnen hun ambtsgebied inzicht in de wildstand door wildtellingen, vogelwerkgroepinventarisaties en andere regionale natuurbeschermers. Bij gevaar voor de wildstand is het de taak van de directie de jachthouder op de hoogte te stellen. In geval van eventuele strafbare feiten wordt door het Openbaar Ministerie de opsporing ter hand genomen.

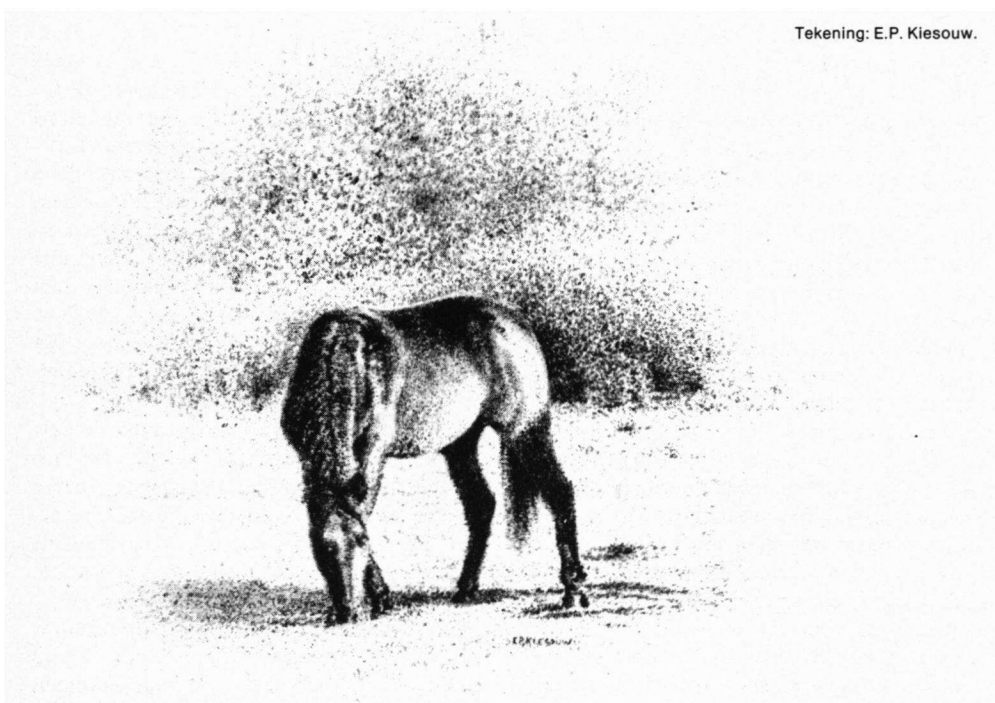
Naar aanleiding van een vraag over de bezetting van de wildschadecommissie, waarin de landbouw en de jacht wel, maar in tegenstelling tot de Jachtraad, de natuurbescherming niet vertegenwoordigd is, terwijl ook geen sprake is van een samenstelling die onafhankelijk is van de aan de orde zijnde belangen, wordt het volgende opgemerkt. De Jachtwet gaat ervan uit dat het voorkomen en bestrijden van wildschade en eventuele onenigheid daarover een zaak is tussen de jachthouder(s) en de grondgebruiker(s). In het verlengde hiervan is geregeld dat de jagers, als meest voorkomende jachthouders, en de landbouwers, als meest voorkomende grondgebruikers, met een lid in de Wildschadecommissie zijn vertegenwoordigd.

Voorzover in het werkgebied van een Wildschadecommissie natuurterreinbeherende instanties op een grote oppervlakte als jachthouders zouden optreden, is het denkbaar dat zij tevens op enigerlei wijze in de Wildschadecommissie vertegenwoordigd zijn. Voor wat betreft het functioneren van de leden in een Wildschadecommissie is het gebruikelijk dat zij niet als belangenvertegenwoordigers doch als arbiter optreden.

2.3. Het beleid

Ten aanzien van het beleid zijn drie vragen gesteld. Zo kwam ter sprake waarom de Directie Faunabeheer zich zelden of nooit uitslaat over de vele bejaagbare soorten, waarbij de noodzaak tot afschot ontbreekt. Gesteld werd dat de noodzaak tot afschot bij het faunabeheer niet centraalstaat. Daarnaast heeft de jachthouder een 'pakket' van diersoorten, waarover deze zijn zorg uitstrekt. Binnen het wettelijk kader dient hij zowel de daaraan gebonden lusten als lasten te dragen.

Ook kwam ter sprake het beleid van de Directie Faunabeheer ten opzichte van eventuele afschotaanvragen van de Havik. Gesteld werd dat eventuele afschotaanvragen van de



Figuur 5: Het Wilde Paard is een schakel die reeds lang geleden uit onze ecosystemen is verdwenen. Introductie van teruggefokte vormen met een zelfde voedselselectiestrategie is onmisbaar voor het herstel van de natuurlijke levensgemeenschappen.
Tekening ter beschikking gesteld door Biologisch Adviesbureau Ecoplan.

Havik niet door de Directie Faunabeheer behandeld worden. De Havik valt onder de Vogelwet 1936 en dus onder de Directie Natuurbehoud en Recreatie.

Ten leste werd de vraag gesteld of niet te veel verschillende organisaties, die zich bezighouden met het gebied van milieu en natuurbeheer, te zeer hun eigen (deel)belang nastreven, waardoor het tot stand komen van een geïntegreerde natuurbeschermingswet niet bepaald bevorderd wordt. In dit verband werd een belangrijke functie aan de Stichting Natuur en Milieu als overkoepelend orgaan toegedacht. Deze stichting zou moeten komen met een juridisch raamwerk, voor een nieuwe geïntegreerde natuurbeschermingswet, zodat de traagheid van de wetsvorming enigszins wordt opgeheven. Hieraan werd toegevoegd, dat met de wetwijziging een begin gemaakt is, en dat het feit dat het geheel nu onder de verantwoordelijkheid van één minister valt, zeker bevorderend kan werken.

3. Conclusies en aanbevelingen

Deze dag bevatte vijf lezingen en een plenaire discussie. Vaak was erin een zekere onvrede met het huidige faunabeheer en de huidige

faunawetgeving of elementen daarvan te beluisteren. Dit is niet zó verwonderlijk aangezien de inzichten in het beheer van de (onze?) fauna zich de laatste jaren sterk wijzigen, terwijl beheer en wetgeving van nature enige traagheid ten opzichte van het ontstaan en verwerken van moderne inzichten hebben. De plenaire discussie is daarom besloten met een samenvatting en enige aanbevelingen hieromtrent.

3.1. Samenvatting

Centraal in het beheer van de fauna behoort te staan het (laten) functioneren van ecosystemen. Dat wil zeggen dat in een natuurterrein zich zo veel mogelijk natuurlijke processen moeten (kunnen) afspelen. De mens (terreinbeheerder) speelt dan nog slechts een begeleidende rol. Samenstelling van fauna en flora, maar ook de regulatie van de aantallen zijn in de eerste plaats afhankelijk van de draagkracht van een terrein en van de onderlinge verhoudingen en 'interacties' tussen planten en dieren.

Voordat de natuur op deze wijze vrijwel aan zichzelf kan worden overgelaten, moet echter aan enkele voorwaarden worden voldaan.

Zo moet zo'n natuurerrein een voldoende groot oppervlak hebben, zodat schommelingen in aantallen van belangrijke elementen uit het ecosysteem niet zullen leiden tot het verdwijnen van deze elementen.

Op de tweede plaats zal herintroductie van sommige (soms reeds lang geleden) verdwenen schakels uit dit ecosysteem moeten plaatsvinden (figuur 5). Een ecosysteem staat of valt immers met de aanwezigheid van alle schakels.

Op de derde plaats zal bij de terreinbeheerder voldoende kennis en inzicht in door hem begeleide ecosystemen aanwezig moeten zijn, zodat hij in staat is zijn terrein met de flora en de fauna een goede begeleiding te geven. Zo zal bijvoorbeeld verandering in aantal van een bepaalde voor hem, om de een of andere reden, belangrijke soort niet direct tot grote ingrepen moeten leiden (zoals bijvoorbeeld bijvoeren, afschot, bestrijden van predatoren enzovoorts).

Op de vierde plaats zal ook bij hen die cultuurlandschappen beheren met vaak daarin ecosystemen die voortdurend 'verstoord' worden door de mens vanwege één door hem nagestreefd doel, het inzicht moeten groeien dat ook in dit ecosysteem aan alle er bijbehorende fauna- en flora-elementen een ecologische waarde moet worden toegekend.

Op de vijfde plaats is voor zo'n beheer van natuurerreinen een wetgeving waarbij met deze belangen rekeninggehouden wordt absoluut noodzakelijk.

3.2. Aanbevelingen

Het bovenstaande betekent dat aanpassingen nodig zijn van de regelstelling, zoals die op dit moment is. Zo is de wetgeving wat betreft de fauna op dit moment erg versnipperd. Allerlei diersoorten, die in een ecosysteem een min of meer gelijkwaardige positie innemen, vallen onder verschillende wetten. Het verdient aanbeveling de wetgeving, wat de fauna betreft, onder één noemer te brengen. Met name een ineenvoeging van Vogelwet 1936 en Jachtwet tot een faunabeschermingswet ligt voor de hand, ook als eerste stap naar een integrale natuurbeschermingswet.

Tevens is het aan te bevelen dat door de wetgevende en wetuitvoerende instanties het faunabeheer meer in de bovengeschetste bredere zin dan als louter wildbeheer wordt behartigd. Dit vraagt een modernere visie op jacht, namelijk als een beheersmaatregel bij het begeleiden van een ecosysteem.

Een derde aanbeveling richt zich op de landinrichtingsprojecten. Bij de invulling van de functies ervan dient meer rekening gehouden te worden met de invloed van 'sterke' functies over 'zwakkere'. De dominante functie moet 'betalen', dat wil zeggen, wat inschikkelijker zijn, bijvoorbeeld bij het instellen van bufferzones.

Een eerste aanzet tot het verwezenlijken van bovengenoemde aanbevelingen zou kunnen zijn het opstellen van een integrale visie op het beheer van de fauna in Nederland.

■ Ir. R. Cosijn, Gravenhof 36, 6715 AN Ede & drs. J.F.M. Gorgels, Lankforst 2542, 6538 GW Nijmegen.





Foto: D.A.C. van den Hoorn.

Foto links:

Figuur 6: Elanden zijn in de kracht van hun leven vrijwel predatie-resistent, zodat hun ruimtelijke verspreiding en eetperioden niet of nauwelijks door roofdieren worden beïnvloed.

Ook in 1984 kunnen wij 'Zwijntjesjagers' een abonnement op 'Huid en Haar' niet goedkoper 'geven' dan voor f 19,— of Bfr. 375, per jaar (dus geen prijsverhoging in 1984).